

УДК 378.147(07)+371:811

МЕТОДИ ПІЗНАННЯ У ЗМІСТІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ФІЛОЛОГІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

Мішеніна Тетяна Михайлівна
м.Кривий Ріг

У статті запропоновано орієнтувальні тактики застосування методів пізнання у змісті фахової підготовки майбутніх учителів філологічних спеціальностей. Проаналізовано систему таких методів: абстракція, аналогія, класифікація, моделювання, індукція / дедукція. Наведено зразки застосування методів пізнання як методів учіння. Доведено думку про те, що така форма управління навчально-пізнавальною діяльністю майбутніх фахівців дозволяє поєднати вивчення стану досліджуваної проблеми в сучасній мовознавчій (літературознавчій) думці і методичній теорії, у шкільній практиці, а також з'ясування тенденцій, констатація етапу розвитку мовних (літературних) явищ; проведення педагогічного експерименту (з методики викладання). Сформованість предметної й науково-дослідницької компетенції студентів філологічних спеціальностей уможлиблює переорієнтацію цілей навчання шляхом посилення методологічного компонента, дозволяє моделювати нормативну і варіативну частини циклів фахової підготовки майбутніх учителів.

Ключові слова: майбутні вчителі філологічних спеціальностей, методи пізнання, методи навчання, фахова підготовка.

Організаційно-управлінські засади компетентнісно-орієнтованого навчального процесу (компетентнісний, системний, діяльнісний, діалогічний, культурологічний і герменевтичний підходи) забезпечують відповідне освітнє середовище задля розвитку складників дидактичної компетенції майбутніх учителів філологічних спеціальностей; вимагають уточнення завдань навчання гуманітарних предметів, виокремлення основних структурних блоків навчальних курсів. Зокрема, досліджено, що завдання навчання психолого-педагогічних і філологічних наук передбачають у тому числі формування предметних (спеціальних) компетенцій з урахуванням здобутків наукових шкіл, упровадження інтегративних навчальних курсів, а також розвиток здатності до подальшого самовдосконалення.

Специфічні для гуманітарної підготовки принципи навчання (моделювання фахово орієнтованої діяльності, фахово орієнтованої спрямованості навчання в педагогічній вищій школі, науковості, фундаментальності, систематичності й системності, міжпредметних зв'язків, зв'язку теорії і практики, навчання з життям, доступності, стабільності і динамічності, єдності наукового і навчального процесу) надають змогу розроблення теоретичних основ формування предметної і науково-дослідницької компетенції майбутніх учителів філологічних спеціальностей.

Фахова підготовка майбутнього вчителя є предметом дослідження багатьох науковців, якими сформульовано: найважливіші принципи навчання у вищій школі

(С.Гончаренко, І.Зязюн, Р.Хмелюк, М.Ярмаченко); методологічні основи теорії і практики вищої освіти, визначення змісту і методів навчання (А.Алексюк, С.Архангельський, В.Беспалько, В.Бондар, А.Верхола); методичні засади впровадження інноваційних технологій (В.Беспалько, І.Богданова, І.Дичківська, М.Жалдак, Т.Жулід, І.Підласий, О.Попова, С.Сисоєва, М.Філінюк); теоретичні й методичні засади моделювання змісту педагогічних дисциплін (В.Бондар, Ю.Кулюткін, О.Ляшенко, Н.Ничкало).

Узагальнення наукової літератури дозволяє екстраполювати орієнтувальні тактики навчання майбутніх філологів через застосування методів пізнання.

Орієнтувальні тактики застосування загальних методів пізнання як системи правил і прийомів підходу до вивчення явищ і закономірностей досліджуваних об'єктів; шляху, способу досягнення певних результатів у пізнанні і практиці, тобто способу організації теоретичного і практичного пізнання дійсності – у процесі управління навчально-пізнавальною діяльністю майбутніх учителів філологічних спеціальностей визначаються в тісному взаємозв'язку зі спеціально-науковими методами.

Мета статті – розкрити специфіку застосування методу пізнання як основного в управлінні навчально-пізнавальною діяльністю майбутніх філологів.

У змісті фахової підготовки методи пізнання як методи учіння становлять складну систему:

1. *Абстракція* – формування образів шляхом віднесення й доповнення, що виявляється в ускладненні, доповненні образу дійсності.

Віднесення передбачає часткове використання даних про об'єкт, водночас має узагальнювальний образ ситуації, дозволяє охопити класи задач певного типу. У такий спосіб віднесення в абстракції спрощує задачу пізнання, дозволяє типізувати різноманітні задачі.

Поповнення полягає в ускладненні, доповненні образу реальності.

Найбільш простими є абстракції класів, властивостей, відношень, абстракції тотожності/однаковості, інваріантності/варіативності, які є необхідними у процесі утворення понять, упізнання і класифікації об'єктів пізнання.

Спеціально-науковий метод абстрагування може бути використаним під час аналізу поняття лексико-семантичної системи: парадигматичних відношень; синтагматичних відношень; епідигматичних відношень.

2. *Аналогія* – метод є ефективним за умов опису об'єктів пізнання під час засвоєння наукових знань, з'ясування співвідношення характеристик різноманітних об'єктів; може бути ефективним за умов прогнозування, висунення навчальних гіпотез.

Класифікації (ефективний як спосіб уявлення змісту

предметних знань в гуманітарних науках шляхом упорядкування, систематизації матеріалу на певній спільній основі; режим використання: висунення методу у якості стратегії розв'язання навчальної задачі; визначення основ для класифікації; віднайдення найбільш виразної і зручної форми подання досліджуваного змісту; значення методу важко переоцінити під час роботи зі значною кількістю узагальнених об'єктів).

Спеціально-науковий метод класифікації може бути використаним у задачній формі, що передбачає: висунення окресленого методу у якості стратегії розв'язання завдання; визначення засад задля класифікації; віднайдення найбільш виразної графічної форми подання досліджуваного змісту.

Спеціально-науковий метод класифікації може бути використаним під час класифікації помилок (корелятивно до рівнів мовної системи):

Орфографічні помилки (на прикладі матеріалі публіцистики):

...З використанням інших технічних прийомів – листва, мережка, вирізування та ін. – вирізування; Ми знаємо, що таке війна, тому Україна за вирішення будь-яких проблем мирним шляхом – вирішення; У статті, вміщеній у газеті ...– уміщеній; Саме такою є кольорова гамма цієї осені – гама; ...інвентаризацію укладених договорів банку даних про стан їх використання... – гама; ...вже ввечері в суботу безкоштовно розповсюджується екстремний випуск у метро – екстремний; ...за рахунок позики, виданої для впровадження іноваційних проектів – іноваційних; Пропонуємо послуги машинної та комп'ютерної вишивки на всі смаки – комп'ютерна; На самміті обговорювалися питання подальшого економічного розвитку обох країн – саміт.

Лексичні помилки (на прикладі освітніх видань):

Плеонастичні конструкції. Кольорова мозаїка, вільна вакансія, танцювальний дансинг, сучасний модерн, надчутливий екстрасенс, вишукані делікатеси, головний пріоритет, передовий авангард, яскраві контрасти, короткий логотип, книжковий екслібрис, невеличка мініатюра, різноманітний колаж, швидка (строкова, поспішна) депеша, реальна дійсність, статистичні підрахунки, монументальний пам'ятник, історична пам'ятка, габаритні розміри, мінімальна дециця, експресивна виразність, березень місяць, двадцятьа година вечора.

Інтерферентні помилки (на прикладі освітніх видань):

Анімація неживого шляхом звукового видобування і підтвердження тілесним розумінням – досить розповсюджений художній прийом: Росовий ліс перебирає струни / Рокоче тиша на глухих басах / Бринять берези. І бликають луни, / Людьми забуті з вечора в лісах. (Л.Костенко) – поширений.

Загальноєвропейський Болонський процес висуває перед вищою школою України нові проблеми, пов'язані з модернізацією вищої освіти в сучасних умовах, що потребує створення перспективної концепції її розвитку. Виходячи за рамки традиційних підходів, майбутнє вбачається за іноваційним шляхом, який отримав підтримку в багатьох розвинених країнах світу – ставить проблеми; за межі; дістав підтримки.

Модернізація освіти зачіпає всі освітні галузі й напрямки діяльності, у наразі й такий напрямок, як українська мова з метою формування професійного мовлення фахівців різних галузей виробництва згідно з вимогами суспільства і потребами ринку праці. Така модернізація освітньої діяльності в Україні відбувається в контексті європейських вимог із метою входження в освітній та науковий простір Європи згідно з принципами Болонської декларації – стосується всіх...; входження до простору..

Ці документи визначають кількість годин і обсяг дисципліни мовного напрямку («Ділова українська мова»,

«Українська мова (професійного спілкування)», «Українська мова (за професійним спрямуванням)» на філологічних факультетах ВНЗ. За цими документами робляться навчальні й робочі програми за факультетами. Якщо таких документів, як ОКХ та ОГП за факультетськими напрямами навчання не передбачено, то вони дублюються за суміжними спеціальностями – розробляються; укладаються.

Отже, соціогуманітарне знання й естетичне виховання дозволяє зняти протиріччя між людиною і технікою, людиною і природою, дає такий рівень професійної культури, що на етапі проектування мінімізує негативні соціальні наслідки іноваційної діяльності, формує здатність до адекватної оцінки й прийняття правильного рішення в критичній діловій ситуації, актуалізує людський, а не тільки технічний зміст негуманітарних або суто інженерних професій – усунути, розв'язати суперечність.

Соціально-гуманітарний компонент у мисленні й діяльності фахівця здійснює новороду охоронну роль – виконує роль.

Синтаксичні помилки (на прикладі публіцистики):

Кожного року в цю весняну пору люди приходять до Братських могил, загиблих* в роки Великої Вітчизняної війни, до обелісків Слави, щоб вклонитися їм* за їх* героїчний подвиг. 25 жовтня у районному будинку культури мало відбутися засідання виконкому міської ради з участю жителів міста та обговорити* актуальне питання про соціально-економічну діяльність підприємства.

Синкретичні помилки (на прикладі освітніх видань):

Відповідно, головним завданням компетентного підходу є така організація навчального процесу, яка дає змогу забезпечити спроможність випускника відповідати новим запитам ринку. Це призводить до того, що пред'являються нові вимоги до підготовки інженерів, де стратегічним завданням є готовність до професійної діяльності. – усе це спричиняє висунення нових вимог...

Професійна підготовка курсантів здійснюється через уже існуючу професійну підготовку офіцера-вихователя. – у межах чинної професійної підготовки.

Питання формування готовності майбутніх офіцерів у процесі вузівської підготовки розглядається у працях науковців – вишівської.

Розкрито особливості довузівської й післявузівської підготовки педагогічних кадрів – до вишівської й після вишівської.

Як зазначає більшість дослідників, на художньо-естетичне виховання підростаючої особи сьогодні істотний вплив справляє саме «масова» музична культура – здійснює вплив.

Головне, щоб старшокласник уже набув певного емоційно-естетичного досвіду, щоб у нього була сформована здатність до узагальнення явищ оточуючого світу, життя і культури – довілля.

Задля досягнення цієї мети вчителів доцільно застосовувати методи бесіди, порівняння, співставлення, емоційно-образної драматургії, художньо-педагогічного аналізу, створення проблемно-пошукових ситуацій, відео метод – зіставлення.

Моделювання (забезпечує образну опору при узагальнювальному орієнтуванні у вивчуваній предметній області; конституюються на відтворенні відношень і властивостей модельованого об'єкта за допомогою певних законів (формул); зображення становить ідеалізовану картину явища, заданого сюжетом задачі).

Зокрема, спеціально-науковий метод моделювання перебуває в тісному взаємозв'язку з методикою безпосередніх складників, що передбачає використання прийому подання словотвірної структури слова і синтаксичної структури словосполучення і речення у вигляді ієрархії складових частин і ґрунтується на таких правилах:

1) кожен раз дозволяється зробити тільки одне члену-

вання;

2) у процесі поділу не допускається перестановка складників;

3) у кожному членуванні береться до уваги тільки результат останнього членування.

Різновид моделювання становить трансформаційний аналіз, що ґрунтується на уявленні, що в основі будь-якої складної синтаксичної структури проста, через що за допомогою невеликого набору правил перетворень можна з простих структур вивести складні.

Спеціально-науковий прийом трансформаційного аналізу доречний під час розмежування категорій істот/неістот; конкретних/абстрактних; визначення семантичних відмінностей залежно від заданих лінгвістичних умов; аналіз формально-синтаксичного, семантико-синтаксичного й комунікативного рівнів речення; моделювання синонімічних й антонімічних рядів.

Прокоментуйте трансформацію синонімічних рядів, у яких слова іншомовного походження посідають місце домінанти:

Дебют (перші кроки, починання в якійсь галузі), **початок, зачин** [2, с. 155]: *Перший виступ на сцені (в рідному селі) був, по суті, початком її (С. Крушельницької) вокальної кар'єри (з журналу).*

Епоха (тривалий проміжок часу з визначними подіями, явищами в природі, суспільстві, нації тощо), **доба, пора, період, ера, вік** [2, с. 174].

Ерудиція (глибокі різнобічні знання в певній галузі, науки чи в багатьох галузях науки й життя), **обізнаність, енциклопедизм, ученість, начитаність** [2, с. 174]: *Вивити обізнаність в торговельній галузі.*

Ескіз (незакінчений твір, загальний начерк майбутньої картини), **начерк, етюд, рідше – зарисовка, шкіц** [2, с. 174]: *Ескіз картини. Зарисовки Айвазовського.*

Комплект (повний набір яких-небудь предметів, який має певне призначення), **набір**; (меблів, ювелірних виробів) **гарнітур**; (комплектний набір столового, кофейного або чайного посуду) **сервіз**: *Комплекти одягу. Придбати кухонний гарнітур.*

Шляхом спостереження над структурою синонімічних рядів визначте критерії розмежування дублетів і синонімів: Дублети (національне слово – іншомовне слово):

Етнографія (історична наука, яка вивчає культуру і побут народів світу, їхнє походження, розселення), **народознавство**: *Етнографія східних слов'ян. Уроки народознавства.*

Осучаснювати (щось робити відповідним духові часу), **модернізувати**: *Осучаснювати навчальні посібники. Модернізувати обладнання.*

Релятивний (який визначається, встановлюється порівняно з чим-небудь), відносний.

Одночасний (який відбувається в той самий час з чимось або кимось), **синхронний**: *Синхронні вигуки.*

Синоніми:

Імітувати (точно відтворювати що-небудь, переважно голоси, звуки), **наслідувати**: *Імітувати голоси тварин. Наслідувати манери батька.*

Імовірний (який припускається), **можливий**.

Імпонувати (викликати прихильність, справляти гарне враження на кого-небудь), **підобатися**.

Компенсація (винагорода, покриття витрат, збитків), **відшкодування**.

Компетентний (досвідчений у певній галузі, будь-

якому питанні), **знаючий, тямущий, обізнаний** (який ґрунтується на професійному знанні) **кваліфікований**.

Журналіст (професійний літературний працівник газет, журналів, радіо тощо), **газетяр, газетник; репортер, кореспондент** [2, с. 179]: *Стаття відомого журналіста. Позаштатний кореспондент; Імпульс (внутрішній поштовх, спонукання до дії), спонука, стимул, порив, поривання: Стимулом до праці є чітка її мотивація.*

Різновидом моделювання є компонентний аналіз, що становить систему прийомів лінгвістичного вивчення значень слів, суть якого полягає в розчепленні значення слова на складові компоненти, які називають семами, семантичними множниками; маркерами.

Компонентний аналіз вигідно відрізняється від інших способів опису семантики слова, оскільки дозволяє описати необмежену кількість словесних значень, систематизувавши їх відповідно до обмеженого числа ядерних складників.

Індукція/дедукція (перший різновид є одним із різновидів узагальнення, функція якого пов'язана із прогнозуванням результатів спостереження й експерименту; індуктивні узагальнення розглядаються почасти як дослідні істини та емпірійні закони; другий різновид передбачає перехід від загального до конкретного, систему міркувань, у яких, відштовхуючись від деяких тверджень (істин), можна дійти певного умовиводу; ефективним є при розв'язанні різносюжетних задач вивченню підлягає логічний ланцюжок дедуктивних умовиводів – обґрунтованість висновків і злагодженість логічних операцій з правилами й законами конкретно-предметної області) – становлять дієвий інструмент управління навчально-пізнавальною діяльністю студентів шляхом аналізу й розв'язання навчальних задач, уможливають досягнення високого рівня результативності науково-дослідницької роботи студентів.

Зауважимо, у якості першого етапу оволодіння методом індукції/дедукції у процесі гуманітарної підготовки майбутніх учителів філологічних спеціальностей може слугувати ознайомлення з так званою індукцією перерахування, коли пізнання здійснюється шляхом зіткнення з частковими випадками, у яких можна констатувати певну регулярність.

Оволодіння методом індукції здійснюється у процесі розв'язання різнотипних задач і розгляду низки часткових явищ. Сутність яких може бути пояснена подібною причиною.

Метод індукції дозволяє оволодіти методологією наукової і пізнавальної діяльності, що містить науковий інструментарій.

Використання наукового методу як методу пізнання має ґрунтуватися на системі загальнонаукових понять, якими оперують майбутні фахівці у процесі гуманітарної підготовки.

Особливістю наукового дослідження з мови і літератури та методики їх викладання у процесі управління навчально-пізнавальною діяльністю студентів філологічних спеціальностей є те, що в ньому поєднується вивчення стану досліджуваної проблеми в сучасній мовознавчій (літературознавчій) думці і методичній теорії, у шкільній практиці, а також з'ясування тенденцій, констатація етапу розвитку мовних (літературних) явищ; проведення педагогічного експерименту (з методики викладання). Оволодіння категорійно-методичним апаратом сприяє формуванню предметної компетентності майбутніх фахівців гуманітарного напрямку.

Література та джерела

1. Словарь методических терминов / под ред. А.Э. Азимова, А.И. Шукина. – М.: Справочно-информационный Интернет-портал «Грамота. Ру», 2005. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.slovari.gramota.ru>. – Загол. з екрану. – Мова рос.
2. Універсальний словник української лексики. Синоніми, антоніми, омоніми / укл. Нечволод Л.І., Бездітко В.І., Паращич В.В. – Х.: Торсінг плюс, 2009. – 768 с.
3. Управление образовательными системами: учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений / Т.И.Шамова, Т.М.Давыденко, Г.Н.Шибанова; под ред. Т.И.Шамовой. – М.: Издательский центр «Академия», 2008. – 384 с.
4. Rubin J. Study of Cognitive Processes in Second Language Learning / J.Rubin // Applied Linguistics. – 1981. – Vol. 11. – PP.117-131

В статті пропонується орієнтовні тактики використання методів пізнання в контексті професійної підготовки майбутніх учителів філологічних спеціальностей. Здійснено аналіз системи таких методів: абстракція, аналогія, класифікація, моделювання, індукція/дедукція. Приведені приклади використання методів пізнання як методів навчання. Доведено думку про те, що подібна форма управління навчально-пізнавальною діяльністю майбутніх фахівців дозволяє об'єднати вивчення стану досліджуваної проблеми в сучасній лінгвістичній (літературознавчій) науці та методичній теорії, в шкільній практиці; а також визначення тенденцій, констатація етапу розвитку мовних (літературних) явищ; проведення педагогічного експерименту (по методиці викладання). Сформованість предметної та науково-дослідницької компетенцій студентів філологічних спеціальностей робить можливим переорієнтацію цілей навчання шляхом посилення методологічного компонента, дозволяє моделювати нормативну та варіативну частину циклів професійної підготовки майбутніх учителів.

Ключові слова: майбутні вчителі філологічних спеціальностей, методи пізнання, методи навчання, професійна підготовка.

The author of the article has suggested indicative tactics of using the methods of cognition in the context of training of future teachers of philological specialties. The system of the following methods has been analysed: abstraction, analogy, classification, modeling, induction / deduction. Examples of the use of knowledge as methods of teaching methods have been provided. The idea has been proved that this form of management training and cognitive activity of future professionals allows you to combine the study of the state of the investigated problem in modern linguistic (literary) Science and methodological theory in school practice. The identification of trends has been provided as well as ascertaining stage of development of the language (literary) phenomena. The pedagogical experiment (on teaching) has been conducted. Maturity of the subject and the research skills of students of philological disciplines makes it possible to reorient the learning objectives by strengthening the methodological component allowing to simulate the regulatory and variable part of a cycle of training of future teachers.

Key words: future teachers of philological disciplines, methods of learning, teaching methods, training.